

Latvijas un Spānijas attiecības (1936–1940): Spānijas pilsoņu kara konteksts¹

Relations Between Latvia and Spain (1936–1940) in the Context of Spanish Civil War

Ginta Ieva Bērziņa, Bc. hist.

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes
vēstures maģistra studiju programmas I kursa studente
Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050
E-pasts: ginta.ieva@hotmail.com

1936. gadā, sākoties Spānijas pilsoņu karam, Latvijas ārpolitikā radās unikāli, tikai Latvijas un Spānijas attiecībām raksturīgi apstākļi un norises. Rakstā izvērtēta Latvijas oficiālā nostāja un Latvijas pilsoņu iesaiste Spānijas pilsoņu karā, kā arī aplūkota abu valstu diplomātisko un konsulāro pārstāvju darbība gan Spānijas pilsoņu kara laikā, gan centieni atjaunot Latvijas attiecības ar Spāniju laika posmā līdz Latvijas okupācijai 1940. gada 17. jūnijā. Raksta mērķis ir atspoguļot Latvijas un Spānijas attiecību attīstību Spānijas pilsoņu kara kontekstā. Galveno avotu bāzi veido Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva fondu dokumenti un informācija preses izdevumos.

Atslēgvārdi: Latvijas un Spānijas attiecības, Spānijas pilsoņu karš, Neiejaukšanās komiteja, brīvprātīgie, ārpolitika.

The beginning of the Spanish Civil War in 1936 created unique circumstances, characteristic only to the relations between Latvia and Spain in the foreign policy of Latvia. The article contains the reflection upon the official position of Latvia in the Spanish Civil War and evaluation of the involvement of Latvian citizens in the conflict. Furthermore, the article reviews operations of the diplomatic and consular representatives from both countries during the Spanish Civil War and describes the attempts to restore relations between Latvia and Spain until the Soviet occupation of Latvia on June 17, 1940. This article aims to reflect on the development of relations between Latvia and Spain in the context of the Spanish Civil War. The main sources are documents from Latvian National Archives Latvian State Historical Archives and information in the press.

Keywords: Latvia and Spain relations, Spanish Civil War, Non-Intervention Committee, volunteers, foreign policy.

Nemot vērā Latvijas valsts simtgades tuvošanos, jau ilgstoši nozīmīgajai Latvijas ārpolitikas vēsturei pievērsta papildu uzmanība, tomēr līdz šim Latvijas un Spānijas attiecību aspekti laika posmā no 1921. līdz 1940. gadam nav pilnībā izpētīti. Būtisku lomu Latvijas un Spānijas attiecībās ieņēmuši iekšpolitiskie un ārpolitiskie notikumi Spānijā, it īpaši Spānijas pilsoņu kara laikā un tam sekojošās Fransisko Franko (*Francisco Franco*) diktatūras sākumposmā. Detalizētāk, bet ne vienmēr objektīvi LPSR historiogrāfijā un pēc neatkarības atjaunošanas aplūkota Latvijas brīvprātīgo iesaiste Spānijas pilsoņu karā, plašāk apskatot dalībnieku atmiņas par notikumiem. Savukārt par Latvijas iesaistīšanos Neiejaukšanās komitejā Spānijas pilsoņu kara lietās un par Latvijas, kā arī Spānijas diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību darbību monogrāfijās pieejama vien fragmentāra informācija. Temata izpēte kopumā ir nozīmīga, lai papildinātu izpratni par Spānijas faktoru Latvijas ārpolitikā laika posmā no 1936. līdz 1940. gadam.

Latvijas neitralitāte Spānijas pilsoņu karā un darbība Neiejaukšanās komitejā (1936–1939)

Jau 1935. gada vasarā Latvijas 2. sūtņu konferencē kā viena no iespējam garantēt valsts drošību izvērtēta pastāvīgā neitralitāte, kas ļautu neiesaistīties nevienā karā.² Izceļoties Spānijas pilsoņu karam, Latvijas valdība nevēlējās iesaistīties karadarbībā Spānijā. Gaidot Tautu Savienības rīcību Spānijas pilsoņa kara jautājumā, Latvijas sūtniecība Parīzē uzticēja Somijas sūtniecībai Spānijā aizstāvēt līdz 20 Spānijā dzīvojošo Latvijas pilsoņu intereses.³ Savukārt Francijas Ārlietu ministrijai un franču tvaikoņu uzņēmumiem, kas no Spānijas ostām – Valensijas un Alikantes – izveda ārzemju pilsoņus, Latvijas sūtniecība Parīzē

lūdza prombraucēju vidū uzņemt arī Latvijas pilsoņus.⁴ Pēc Ārlietu ministrijas Administratīvi-juridiskā departamenta direktora Viļa Olava norādījumiem, bezizejas situācijas gadījumā Latvijas pilsoņus varēja evakuēt arī kā trūcumā un bezizejā nonākušas personas, sniedzot materiālu atbalstu.⁵

1936. gada 10. augustā Francijas ārkārtējais sūtnis un pilnvarotais ministrs Latvijā Žans Tripjē (*Jean Tripier*) Latvijas ārlietu ministram Vilhelmam Munteram iesniedza projektu par neiejaukšanos Spānijas pilsoņu karā.⁶ Pēc tā izvērtēšanas Latvijas pārstāvji piekrita atbalstīt Francijas priekšlikumu. Dalībai Londonā izveidotajā Neiejaukšanās komitejā tika pilnvarots Kārlis Zariņš – Latvijas sūtnis Lielbritānijā.⁷ Pēc pirmajām sēdēm K. Zariņš guva priekšstatu, ka Spānijas pilsoņu karš neizvērsīsies Eiropas konfliktā.⁸

Jau 1936. gada 10. septembrī Finanšu ministrija informēja muitnieku priekšniekus, ka “[...] aizliegts eksportēt uz Spāniju, spāņu kolonijām vai spāņu Maroku visāda veida ieročus, municiju, kara materiālus, kā arī lidmašīnas, izārdītā vai saliktā veidā un visādu kara kuģus”.⁹ Tomēr K. Zariņš no Neiejaukšanās komitejas sekretāra Frānsisa Heminga (*Francis Hemming*) saņēma informāciju, ka par kontrabandas pārvadāšanu uz Spāniju aizturēts Latvijas kuģis “Salaca”.¹⁰ Noskaidrojās, ka neviens Latvijas pilsonis nebija iesaistīts municijas kravas pārvadāšanā, tādēļ Latvijā lieta tika slēgta.¹¹ Pēc sabiedrisko lietu ministra Alfrēda Bērziņa atmiņām, nelegālos darījumus, piegādājot Spānijas pilsoņu kara dalībniekiem ieročus, veica arī akciju sabiedrība “Sils” – atsevišķās tās operācijās bija iesaistīti Latvijas armijas pārstāvji, kuri pēc lietas atklāšanas tika atvaļināti.¹²

Savukārt pēc tam, kad 1937. gada 16. februārī Neiejaukšanās komiteja pieņēma noteikumus par aizliegumu ārzemniekiem doties uz Spāniju karot, 23. februārī Latvijas Ministru kabinets izdeva rīkojumu,

ka pievienošanās dienestam kādā no pusēm ir pretlikumīga. Pēc atgriešanās Latvijā likuma pārkāpējiem draudēja sods. Cenšoties nodrošināt neizbraukšanu, tika aizliegts ar Latvijas ārzemju pasēm braukt uz Spāniju – tam bija nepieciešama īpaša Iekšlietu ministrijas atļauja, kā arī tika aizliegts pārdot biļetes vai uzņemt uz kuģa braucieniem uz Spāniju cilvēkus, kuriem nebija īpašas atļaujas vai atzīmes pasē, ka viņi drīkstētu turp ceļot.¹³

Latvijas drošības iestādes centās novērst arī nelegālu ziedojumu vākšanu Spānijas pilsoņu kara atbalstīšanai, kontrolējot, vai netiek vākta nauda un cita veida materiāls atbalsts Spānijas Republikai. Ņemot vērā vairāku ziedotāju apcietināšanu, republikāņu atbalstītāji Latvijā centās būt īpaši uzmanīgi, lai izvairītos no soda. Alīna Vilde-Grinberga atmiņās minējusi, ka Latvijas pilsoņu saziņotās lietas atstājusi Rīgas stacijas rokas bagāžas glabātuvē, bet kvīti nodevusi Spānijas sūtnim Latvijā.¹⁴

Neiejaukšanās komiteja plānoja ieviest stingrāku uzraudzības shēmu – Spānijas sauszemes un jūras robežu kontroli, kuras īstenošanai Latvijai bija paredzēts katru gadu segt 0,2% no 620 000 Lielbritānijas mārciņām (GBP).¹⁵ Jau ar 1937. gada 8. martu plānotās Neiejaukšanās komitejas darbības izmaksas tika paaugstinātas līdz 898 000 GBP gadā, tādējādi palielinot Latvijas iemaksas līdz 1796 GBP gadā, tomēr Finanšu ministrija neiebilda pret paaugstinājumu un piekrita segt 20% no Latvijas iemaksas, kad plāns stātos spēkā.¹⁶ Spānijas robežu kontroli ieviesa 1937. gada 19. aprīlī, kā arī ar šo datumu bija jāņem vērā Latvijas finanšu ministra Ludviga Ēķa izdots rīkojums par nepieciešamību Latvijas kuģiem uzņemt Neiejaukšanās komitejas uzraugus un nest tās vimpeli, ja tie devās uz kādu no Spānijas vai tās koloniju ostām.¹⁷ Pirmais naudas pārvedums par daļu Neiejaukšanās komitejā Latvijai jau bija sagatavots 1937. gada 17. martā.¹⁸ Arī pēc

gada – 1938. gada martā –, kad bija jāsedz dalības maksa par nākamo gadu, Latvijas Ārlietu ministrija uzskatīja, ka iesaistīšanās Neiejaukšanās komitejā un iemaksas būtu jāturpina, jo neviena valsts nebija izstājusies no tās, un arī tādēļ, ka Latvijas pilsoņi par iesaistīšanos kontroles dienestos algās saņēma 4560 GBP gadā.¹⁹

Vērtējot Neiejaukšanās komisijas darbību, jāatzīst – lai gan Itālija, Vācija un PSRS bija parakstījušas dokumentu par neitralitāti, tomēr faktiski Itālija un Vācija jau no paša sākuma neievēroja saistības, tādējādi motivējot arī PSRS jau 1936. gadā sākt sniegt materiālo un militāro atbalstu, preti saņemot 510 tonnas Spānijas Bankas zelta rezervju aptuveni 518 miljonu dolāru vērtībā.²⁰ Ģenerāļa F. Franko pusē cīnījās vairāk nekā 100 tūkstošu ārzemnieku, bet republikāņu pusē bija apmēram 35 tūkstoši ārzemju brīvprātīgo.²¹ Lidz ar to Neiejaukšanās komiteja un robežu kontrole nebija spējusi apturēt ieroču kontrabandu un citu valstu pilsoņu masveida iesaisti kādā no karojošām pusēm.

Ņemot vērā arī nespēju apturēt ārvalstu intervenciju, Neiejaukšanās komiteja izprata, cik nozīmīga loma Spānijā karadarbības paildzināšanā bija brīvprātīgajiem. 1938. gada 1. jūnijā K. Zariņš Ārlietu ministrijas Politiski ekonomiskā departamenta direktoram Arturam Stegmanim rakstīja, ka lielvalstis debatējot par vissvarīgāko jautājumu – brīvprātīgo evakuēšanu, taču vēl negūstot panākumus, jo PSRS iebilstot pret lielāko daļu priekšlikumu. Bija paredzēts, ka izdevumus divu miljonu apjomā segs lielvalstis, bet katrai valstij jāuzņemas atbildība par savu pilsoņu nokļūšanu mājup no Francijas.²²

Latvijas sūtniecības Londonā atašejs 1938. gada 6. jūlijā informēja Ārlietu ministrijas ģenerālsēkretāru Jāni Tepferu, ka Neiejaukšanās komitejā panākts kompromiss ar PSRS par brīvprātīgo evakuāciju, tikai vēl nepieciešama piekrišana no

abām karojošām pusēm Spānijā.²³ Lēmumu par ārvalstu brīvprātīgo atsaukšanu no frontes republikāņu valdības vadītājs Huans Negrīns (*Juan Negrín*) paziņoja Tautu Savienības asamblejā 1938. gada 21. septembrī.²⁴ Sākot atsaukt internacionālās brigādes, nacionālisti strauji guva pārsvaru pār republikāņiem, tuvinot karu un Neiejaukšanās komitejas darbību beigām. Papildus saņemot Vācijas un Itālijas atteikumu turpināt iemaksas, 1939. gada martā Neiejaukšanās komiteja oficiāli paziņoja par likvidācijas procesa uzsākšanu līdzekļu trūkuma dēļ.²⁵

Latvijas pilsoņi Neiejaukšanās komitejas un Tautu Savienības Militārās komisijas dienestā

1937. gada 3. februārī K. Zariņš informēja V. Munteru, ka saņēmis lūgumu no F. Heminga piedāvāt kandidātus augstākās kategorijas ierēdņu amatam Spānijas jūras un sauszemes kontroles dienestam, kā arī minējis, ka nepieciešami zemāki ierēdņi.²⁶ Iespēju Latvijas pārstāvjiem darboties kontroles dienestā K. Zariņš uzskatīja par loģisku, ņemot vērā, ka Latvija aktīvi iesaistījusies Neiejaukšanās komitejā un ka spēj nodrošināt kompetentus kandidātus.²⁷ Jau nākamajā mēnesī – 24. martā – Neiejaukšanās komitejas sēdē Ārlietu ministrijas Rietumu nodaļas vadītāju Paulu Reinhardu iecēla par administratora vietas izpildītāju (*Deputy Administrator*) sauszemes robežas kontrolē Arjēžas departamentā, bet komandkapteini Teodoru Meiju par administratora vietas izpildītāju jūras kontroles stacijā Verdonas ostā (*Le Verdon-sur-mer*).²⁸ Abi augstākās kategorijas kontroles dienesta ierēdņi 1937. gada 30. martā vēl pirms robežkontroles stāšanās spēkā devās uz Londonu, lai 1. aprīli uzsāktu dienestu.²⁹

P. Reinhardš neilgi pēc ierašanās Arjēžā prognozēja, ka tajā nebūs daudz

brīvprātīgo karotāju, kuri gribēs nelegāli šķērsot robežu.³⁰ Arjēžas departamentā nebija lielu ceļu vai dzelzceļa līnijas, kura uzreiz šķērsotu Spānijas robežu, ceļi un nozīmīgākās kalnu takas tika kontrolētas, bet citviet kalnu šķērsošana bija bīstama. Tomēr, arī ņemot vērā Arjēžas departamenta specifiku, P. Reinhardš pēc trīs mēnešu pieredzes darbā uzskatīja, ka būtu nepieciešama stingrāka kontrole, ieskaitot visu mašīnu un robežu šķērsojošo cilvēku pārbaudi.³¹

T. Meija 1937. gada 10. jūlijā ziņoja V. Munteram, ka līdz šim datumam kontrolējuši 45 kuģus, bet aizņemtākās ostās, kā Gibraltārā, ienākot 4–6 kuģi dienā, Doverā ienākot 1–2 kuģi dienā.³² Pēc inspekcijas brauciena augustā F. Hemings bijis sašutis par virsnieku apstākļiem Verdonā, kuru raksturojis ar vārdiem “zvejnieku miests”.³³ Tomēr T. Meija atzina, ka esot labi iekārtojušies, arī kolektīvs satīcīgs, tādēļ nebija pārliecināts, vai, ņemot vērā neziņu par dienesta ilgumu, nepieciešams lūgt pārcelties uz Bordo, kur būtu piemērotāki apstākļi.³⁴

Jau 1937. gada 18. jūnijā T. Meija tika paaugstināts par administratoru, šādu pašu paaugstinājumu saņēma arī P. Reinhardš. K. Zariņš šajā jautājumā 1937. gada 15. jūlijā ziņoja V. Munteram: “[...] Hemings izteica savu apmierinātību ar mūsu pārraudzības virsnieku, sevišķi Reinharda un Meijas darbību, sakarā ar ko viņam arī bijis priekštos abus paaugstināt”.³⁵ Sūtnis bija saņēmis arī aicinājumu ieteikt jaunus kandidātus sauszemes un jūras kontroles dienestam.³⁶

1937. gada aprīlī Neiejaukšanās komiteja kapteini Jāni Medni iecēla par spāņu robežas novērotāju Lejaspireneju (*Basses-Pyrénées*) departamentā un kapteini Pēteri Apkalnu – Austrumpireneju (*Pyrénées-Orientales*) departamentā.³⁷ Abi 13. aprīlī no Parīzes devās uz savām darbavietām.³⁸ Par pieredzēto un lasīto ieroču un to lietošanas ziņā divus gadus ilgajā dienestā J. Mednis

uzrakstīja detalizētu rakstu "Ieroči un taktika Spānijas pilsoņu karā".³⁹

1937. gada maijā Neiejaukšanās komitejas kontroles dienestam pievienojās kapteinis Arnolds Ķīsis, kapteinis Edgars Kadašs un virsleitnants Volfgangs Cirke, 1938. gada augustā – kapteinis Jānis Rucelis, kapteinis Jāzeps Ozoliņš, administratīvais kapteinis Vilis Valkovskis, virsleitnants Viktors Znotiņš un tā paša gada oktobrī – kapteinis Kārlis Kraulis.⁴⁰ K. Zariņš virsniekus V. Valkovski, J. Ruceli, J. Ozoliņu un V. Znotiņu raksturoja ar vārdiem – "viņi visi braši zēni un ar vēlēšanos strādāt".⁴¹

Papildus dienestam Neiejaukšanās komitejas sauszemes un jūras kontroles plānā 1938. gadā Latvija ieteica pulkvedi Mārtiņu Jeski darbam Tautu Savienības Starptautiskajā militārajā komisijā, kurai uzticēts apstiprināt ārzemju brīvprātīgo atsaukšanu Spānijā.⁴² 1938. gada 11. oktobrī V. Munteram tika paziņots, ka jau 14. oktobrī M. Jeskem jāierodas Perpiņānā, Francijā.⁴³ Iecelšana jaunajā amatā un izbraukšana no Latvijas norisinājās tik strauji, ka J. Tepfers sūtnim Francijā 14. oktobrī rakstīja, lai atvainotos, ka nav paspējis laikā informēt sūtniecību Parīzē.⁴⁴ M. Jeskes dienestam beidzoties, 1939. gada februārī Latvijas Ārlietu ministrija saņēma pateicības vēstuli no Tautu Savienības par pulkveža sniegtajiem pakalpojumiem bieži vien grūtos un riskantos apstākļos, kā arī atzinīgu novērtējumu par viņa darba kvalitāti un augsto militāro kultūru.⁴⁵

1939. gada februārī Neiejaukšanās komiteja pieņēma lēmumu slēgt tai pakļautās iestādes, par to no Verdonas ziņoja arī T. Meija, rakstot, ka tiek atvaļināti jūras dienestā iesaistītie virsnieki.⁴⁶ Tomēr ne visi komitejas iestādēs strādājošie tika atvaļināti uzreiz. P. Reinhardts amatu saglabāja līdz 1939. gada 25. martam.⁴⁷ Savukārt T. Meija saņēmis pavēli pārtraukt savu darbību un uzsākt biroja likvidāciju naktī no 21. marta un 22. martu, noslēdzot dienestu

30. martā.⁴⁸ Neilgi pēc tam – 1939. gada 20. aprīlī – formāli tika izbeigta Neiejaukšanās komitejas darbība.⁴⁹

Analizējot Neiejaukšanās komitejas darbību, jāatzīmē, ka K. Zariņš jau 1937. gada 20. aprīlī ziņoja par jaunizveidoto robežu kontroli: "[...] dzird arī šaubas, ka kontroles aparātam nebūs pa spēkam pilnīgi apturēt ieroču un volontieru ieplūšanu Spānijā [...]".⁵⁰ Arī Latvijas pilsoņu ziņojumos un atmiņās par viņu ikdienas darba gaitām Neiejaukšanās komitejas dienestā pieejama informācija gan par nelegālu robežu šķērsošanu, gan kontrabandas preču pārvešanu. Turklāt pieminēta arī pašu dienesta darbinieku korumpētība.

P. Reinhardts vēstulē V. Munteram 1937. gada jūnijā ziņoja, ka uzgājuši komunistu organizētu kontrabandu – gan ieroču, gan cilvēku, taču pilsētas prefekts pretojies P. Reinhardta ieteiktajai aizliegtās zonas izveidei pie robežas.⁵¹ Kontrabandu 1938. gada aprīlī pamanījis E. Kadašs, kad konstatējis, ka pienākušas municijas kastītes, bet atbildīgais spēņu darbinieks mēģinājis viņam iedot naudu par klusēšanu. E. Kadašs tomēr pieprasījis kastu atvēršanu un atradis tajās *Mauser* šauteņu oriģinālās patronas, kā arī pulveri; pēc kravas izkraušanas viņš saņēma ziņas, ka kuģim paredzēta aptuveni 100 mārciņu liela soda nauda, tomēr saknē korupcijas problēma netika risināta.⁵² Centienus nomaskēt kara materiālus raksturojis arī T. Meija, kurš ziņoja, ka 1937. gada oktobrī aizturējuši *Margaret Rose*. Uz kuģa atraduši 28 tonnas sprāgstvielu un kondensētā piena kastēs iesaiņotas šauteņu patronas – šī krava esot bijusi domāta Gijonai, kuru kontrolēja republikāņi.⁵³

J. Ozoliņš savās atmiņās bijis atklāts, runājot par pārkāpumiem, un godīgi atzinis – kaut gan Gibraltārā kontrolējuši, lai Spānijā neievestu kara materiālus, F. Franko pusei domāto kara materiālu kravu "[...] kontrole bija pavirša un mēs izlikāmies,

ka *neko neredzam*".⁵⁴ Neiejaukšanās komitejas uzdevumā J. Ozoliņš bija ticies ar Marokas pārstāvi, lai panāktu, ka Marokas sultāns nesūta karaspēku uz Spāniju. Tomēr, norādot, ka pats atbalsta F. Franko, J. Ozoliņš lūdza, lai sultāns tikai izdod oficiālu dekrētu laikrakstiem un komitejai par karaspēka nesūtīšanu uz Spāniju un mobilizācijas neveikšanu, kuru faktiski varot arī neievērot.⁵⁵

Paredzētais darbs Neiejaukšanās komitejas dienestā ne vienmēr bija pārdomāts un veiksmīgi sakārtots, piemēram, T. Meija ziņoja, ka dažās kontroles ostās darba nav bijis pietiekami – Madeirā iebraucis tikai viens kuģis mēnesī, bet līdz 1937. gada 28. maijam Šerbūras ostā neviens kuģis nebija apskatīts, tādēļ kontroles birojs tur likvidēts.⁵⁶ Savukārt E. Kadašs 1937. gada 22. jūnijā Latvijas Republikas sūtnim Itālijā Arnoldam Spekkem rakstīja: "*Jūs droši vien būsiet guvuši iespaidu, ka esam iekrituši Mesīnas šaurumā. Tā nav. Sauļojamies vēl te Palermo. Ātri pārvēršamies istos itāļos un cītīgi nodarbojamies ar "dolce fare niente"*".^{57, 58} E. Kadašs nebija saņēmis dokumentus, tādēļ tie sūtīti vēlreiz un saņemti 18. jūnijā, bet ziņojuma rakstīšanas laikā – gandrīz mēnesi vēlāk – viņš gaidījis izbraukšanu.⁵⁹

Kopumā darbs kontroles dienestā bija saistīts ar grūtībām, piemēram, kuģis *Tregastel*, kuru V. Cirke kontrolējis, nogrimis 1938. gada 28. septembrī, tādēļ bijis spiests deviņas stundas pavadīt uz glābšanas kuģa, bet pēc ierašanās uz Francijas robežas dokumentu trūkuma dēļ nācies ilgi skaidroties ar robežsargiem; pēc piedzīvotā V. Cirke arī saslimis.⁶⁰ Savukārt V. Znotiņam Spānijā bombardēšanas laikā ostas policija aizliegusi meklēt drošu slēptuvi, atstājot kuģi.⁶¹ Pastiprinoties nacionālistu uzlidojumiem un tuvojoties kara beigām, T. Meija 1938. gada 6. oktobrī minējis, ka daudzi citu valstu virsnieki negribot bombardēšanas dēļ pamest ostas Vidusjūrā, bet 1939. gada 31. janvārī

V. Cirke paudis, ka tā paša iemesla dēļ lielākā daļa kuģu komandu atsakoties doties uz republikāņu pusi.⁶²

Latvijas pilsoņu dalība Spānijas pilsoņu karā (1936–1939)

1939. gada 9. martā Latvijas Ārlietu ministrijas Rietumu nodaļas vadītāja v. p. i. A. Stegmanis rakstīja Latvijas sūtnim Parīzē Oļģerdam Grosvaldam, ka Tautu Savienības dokumentos – brīvprātīgo cīnītāju tautību sarakstos – nav atrasti latviešu vārdi, kā arī neesot bijušas nekādas oficiālas ziņas par latviešu iesaistīšanos Spānijas pilsoņu karā. Ņemot vērā Latvijas oficiālo nostāju pret tās pilsoņu dalību Spānijas pilsoņu karā, Tautu Savienības Starptautiskās militārās komisijas (kurai uzticēts apstiprināt ārzemju brīvprātīgo atsaukšanu Spānijā) virsnieks M. Jeske tomēr bija konstatējis, ka no Spānijas evakuēto brīvprātīgo vidū bijuši apmēram 56 Latvijas pilsoņi, ieskaitot žēlsirdīgās māsas un ārstus, kā arī minējis, ka daļa nedomājusi atgriezties Latvijā. Aptuveni puse esot bijuši latvieši, bet pārējie krievi un ebreji.⁶³

Tautu Savienības 1939. gada 8. maija oficiālajā paziņojumā par situāciju Spānijā ārzemju brīvprātīgo atsaukšanas jautājumā ziņots, ka no 12 688 brīvprātīgajiem, kuri šķērsojuši Francijas robežu laikā no 1938. gada 22. oktobra līdz 1939. gada 10. februārim, 60 bijuši Latvijas pilsoņi. Pirmie divi Latvijas pilsoņi izceļojuši no Spānijas 1939. gada 16. janvārī, divi – 5. februārī, viens – 8. februārī, lielākā grupa (41) – 9. februārī, bet vēl 14 šķērsojuši robežu starp 10.–16. februāri. Neviens Latvijas pilsonis tobrīd nav bijis ievietots slimnīcā kāda ievainojuma vai slimības dēļ.⁶⁴

Tomēr 1939. gadā no Spānijas izceļojušo Latvijas brīvprātīgo skaits neatspoguļoja visu dalībnieku skaitu, ņemot vērā, ka netika uzskaitīti kritušie, kā arī tie, kuri bija

devušies prom no Spānijas pirms brīvprātīgo atsaukšanas. LPSR laikā pētīta Latvijas pilsoņu dalība republikāņu pusē, ietverot dažas atmiņas 1957. gadā izdotajā grāmatā *Viva república!*,⁶⁵ kurā minēts, ka no Latvijas karā piedalījās ap 100 cilvēku.⁶⁶ Šādu aptuveno skaitu minēja arī Aleksandrs Drīzulis 1959. gadā izdotajā grāmatā "Latvija fašisma jūgā",⁶⁷ bet plašākajā dokumentu un atmiņu krājumā "Latvijas cīnītāji Spānijā"⁶⁸ nav nosaukts nedz konkrēts, nedz aptuvens kopējo Latvijas dalībnieku skaits.⁶⁹ Arī politiķis Fēlikss Cielēns, kurš palīdzējis Latvijas sociālistiem un komunistiem no Parīzes nokļūt Spānijā, atcerējies, ka bijis ap 100 brīvprātīgo.⁷⁰ Mazāks skaits minēts 1967. gadā izdotajā "Latvijas PSR Mazajā enciklopēdijā"⁷¹ – internacionālajās brigādēs cīnījušies apmēram 80 Latvijas pilsoņu,⁷² savukārt daudz lielāks – Ignasio de la Torres (*Ignacio de la Torre*) pētījumā⁷³ – vairāk nekā 200.⁷⁴ Tomēr šo personu dalību karā un pilsonību būtu nepieciešams izvērtēt sīkāk. Zināms arī, ka nacionālistu pusē karoja vācbaltietis Harijs Tranzējs.⁷⁵ Ņemot vērā informāciju par dalībniekiem, kas pieejama iepriekš minētajos izdevumos, kā arī LNA LVVA 2574. fonda 4. apraksta 54 Spānijas cīņu dalībnieku lietas, Spānijas pilsoņu karā drīzāk bija piedalījušies nedaudz vairāk kā 100 latviešu un Latvijas pilsoņu.

Tā kā Spānijas pilsoņu karā lielu lomu ieņēma cilvēku pārliecība par idejām, tad, aplūkojot latviešu un Latvijas pilsoņu motivāciju piedalīties šajā karā, nevar nemiņēt gan sociālistiskās, gan komunistiskās idejas, kā arī pretēji – nacionālistiskās idejas, kuras 30. gados bija kļuvušas ļoti populāras. Vienīgais līdz šim zināmais Latvijas pilsonis, kurš devies karot nacionālistu pusē, – H. Tranzējs – savās atmiņās rakstījis, ka strādājis Pārdaugavā Lignumā fabrikā un ka viņš ienīdis sociālistiskas un komunistiskas idejas, kā arī to sludinātājus, tādēļ, ņemot vērā arī viņam simpātisko

F. Franko personību, izlēmis doties uz Spāniju.⁷⁶ Savukārt piedalīties Spānijas pilsoņu karā un cīnīties pret nacionālistu un par komunismu par savu pienākumu uzskatījuši vairāki Latvijā nelegālās organizācijas – Latvijas Komunistiskās partijas (turpmāk – LKP) biedri, piemēram, Kārlis Rozenbergs, Jānis Palkavnieks, Leibs Čerņins, Eduards Upesleja, Boriss Cinis, Aleksandrs Gincburgs u. c.⁷⁷ Daudzus dalībniekus papildus motivēja arī komunistu aresti Latvijā vai centieni izvairīties no tiesas soda; pat aizpildot anketu ar datiem par sevi, lai saņemtu personas apliecību, Jānis Palkavnieks un Ārons Lipkins godīgi atzina, ka atstājuši Latviju, izvairoties no soda.⁷⁸ Strīdīgāku informāciju sniedzis Oskars Voldemārs Kalniņš, kurš lūgumā Valsts prezidentam bija norādījis, ka devies uz Spāniju karot neveiksmīgu ģimenes apstākļu dēļ, tomēr Politiskajai pārvaldei bija informācija, ka O. V. Krauliņš no 1927. līdz 1931. gadam darbojies LKP Vidienas organizācijā Vidzemē, bet vēlāk apcietināts.⁷⁹

Republikāņiem palīdzēt karā vēlējās arī pulkvedis Voldemārs Ozols, kuram F. Cielēns palīdzēja nokļūt Spānijā. Atmiņās F. Cielēns pulkveža Ozola motivāciju raksturojis ar vārdiem, ka "šo aizrautīgo kara veterānu uz Spānijas pilsoņu karu galvenokārt virzīja griba, varētu teikt kaislība, praktiskā militārā, liela stila darbā atkal parādīt savas karavadoņa spējas".⁸⁰ Tomēr jau pirms nokļūšanas Spānijā V. Ozols izjuta, ka viņam neuzticās un nokļūšanu Spānijā novilcina.⁸¹

Ne visi republikāņu pusē karojošie bija pārliecināti komunistu, sociālistu, republikāņu vai anarhistu ideju atbalstītāji, jo bija arī gadījumi, kad Latvijas pilsoņi tika savervēti dalībai karā. Piemēram, Kārlis Embriķis rakstīja, ka komunisti viņu apmānījuši, piedzirdot pēc nokāpšanas no holandiešu kuģa *Rambon* Alikantes ostā, kā arī ar dažādiem solījumiem motivējuši un aizveduši uz Alvaseti pieteikties internacionālajās brigādēs.⁸² Arī Voldemārs Kupcis

ļāvies pierunāties, jo, kaut gan viņš bijis izbraucis uz Beļģiju un Franciju papildināt zināšanas par mākslīgajiem minerāliem, tomēr kāds angļu ārsts viņu aicinājis doties uz Spāniju, to savā vēstulē sūtniecībai Parīzē viņš nožēlojis.⁸³ Savukārt ārstu Abramū Šalitu no specializēšanās medicīnā Itālijā atrunājuši Stokholmā satiktie Starptautiskā Sanitārā dienesta pārstāvji, kuri ieteikuši doties uz Spāniju.⁸⁴

Latvieši un Latvijas pilsoņi Spānijā nonākuši dažādi, nereti arī devušies vairāki kopā.⁸⁵ Pirmie ieradušies jau 1936. gadā, piemēram, Jēkabs Bachrachs pievienojies Spānijas Republikas armijai 23. augustā, bet decembrī ieradušies Maksis Hurevičs, Voldemārs Kupcis, Antons Pekainis, Alberts Spalāns u. c.⁸⁶ Līdz 1937. gada februārim Spānijā nokļuvušie Latvijas pilsoņi nezina, ka par viņu piedalīšanos karā draudēs sods, tomēr arī 1937. gada 23. februāra aizliegums karot Spānijā brīvprātīgos neatturēja.

Līdz ar oficiālu aizliegumu, kā arī Spānijas robežu kontroles stāšanos spēkā 1937. gada aprīlī, ko īstenoja Neiejaukšanās komiteja, nokļūšana Spānija kļuva ievērojami apgrūtināta. Vairāki brīvprātīgie atmiņās raksturojuši sarežģīto un nogurdinošo vairāku stundu gājienu pa Pireneju kalnu takām, lai no Francijas nokļūtu Spānijā.⁸⁷ Turklāt līdz Francijai ne visi dalībnieki nokļuvuši ar ārzemēs derīgiem dokumentiem, jo, piemēram, tādiem brīvprātīgajiem kā L. Čerņinam, Jurim Klimkānam, Āronam Lipkinam, Kārlim Rozenbergam, Antonam Pekainim bijusi tikai Latvijas iekšzemes pase, bet ārzemju pasi laika trūkuma dēļ vai nojaušot, ka viņiem to neizsniegs, nebija izņēmuši.⁸⁸ Savukārt Permands Haims atmiņās apgalvojis, ka devies prom no Latvijas ar kāda Bolmata pasi, bet L. Čerņins – ar drauga pasi.⁸⁹

Tie, kas centušies pirms došanās uz Spāniju izņemt Latvijas ārzemju pasi, norādījuši citus iemeslus izbraukšanai, to starpā

daudzi – Boļeslavs Dukaļskis, vēlāk populārais padomju rakstnieks Žanis Folmanis (Grīva), Leons Kleinmans, Sīmanis Hiršmanis u. c. – 1937. gada maijā un jūnijā izmantojuši pasaules izstādi Parīzē kā iemeslu vēlmei doties uz ārvalstīm.⁹⁰ Tomēr ne visi brīvprātīgie saskārušies ar problēmu izkļūt no Latvijas, jo bija arī tādi pilsoņi, kuri jau ilgstoši uzturējušies Eiropā un uz Spāniju devušies no valstīm, kurās dzīvoja. To skaitā bija Benjamins Kūrs, kurš 1935. gadā nelegāli devies uz Čehoslovākiju, Civja Vospe, kura dzīvojusi Beļģijā no 1929. gada līdz izbraukšanai 1936. gadā, Jēkabs Bachrachs, kurš jau no 1926. gada dzīvojis Beļģijā un Francijā, arī Boruhs Ceitels un Zālamans Stekola, kuri jau vairākus gadus uzturējušies Francijā.⁹¹

Tautu Savienības Starptautiskā militārā komisija, kurai bija uzticēts apstiprināt ārzemju brīvprātīgo atsaukšanu Spānijā, sagatavoja provizorisku atskaiti, kur sniedza paskaidrojumus, ka 1938. gada septembrī ārzemju brīvprātīgie Spānijā ne tikai iedalīti internacionālajās brigādēs, bet arī visās Spānijas armijas vienībās. Tajā pašā laikā internacionālajās brigādēs bijuši arī spāņi. 11., 13. un 15. internacionālā brigāde ietilpusi 35. divīzijā, bet 12., 14., 129. un sapieru bataljons ietilpis 45. divīzijā, atsevišķi bijušas arī piecas artilērijas grupas; latvieši, pēc 1938. gada datiem, bijuši 13. brigādē, bet artilēristi pēc tautības nav izdalīti.⁹² Tomēr, tāpat kā situācijā kopumā, latvieši bijuši arī citās vienībās, tostarp ārsti un medmāsas strādājuši slimnīcās un lazaretēs.⁹³

Spānijā pilsoņu karā medicīnisko palīdzību sniedza ārsti, Latvijas pilsoņi – J. Bachrachs, Peisachs Bernštams, A. Šalīts, Leiviks Gutkins, Braina Rudina, Mirjama Rudina, Sāra Švalbe.⁹⁴ Vairākas Latvijas pilsones – Frīda Gincburga, Riva Leiboviča un C. Vospe – piedalījušas Spānijas pilsoņu karā kā medmāsas.⁹⁵ Savukārt Voldemārs Kupcis bija farmaceits 35. divīzijā.⁹⁶ Gan

S. Švalbe, gan R. Leiboviča atmiņās minējušas, ka darbs bijis saspringts, turklāt darbā viņas satikušas citus ārstus un medmāsas, kā arī ievainotos Latvijas pilsoņus.⁹⁷

Divas lielākās latviešu grupas bijušas Jaņa Jansona-Brauna vārdā nosauktā artilēristu grupa, kura ietilpusi 1. slāvu smagās artilērijas divizionā 3. baterijā un Leona Paegles vārdā nosauktā grupa, kura ietilpusi 13. brigādes 6. slāvu prettanku baterijā.⁹⁸ J. Jansona-Brauna vārdā nosauktajā vienībā cīņās piedalījies arī Ž. Grīva, kurš vēlāk literārajos darbos daudz minējis Spāniju.⁹⁹ Detalizētāk daudzu brīvprātīgo pieredze cīņās apkopota grāmatā *Viva república!*¹⁰⁰ un "Latvijas cīnītāji Spānijā".¹⁰¹ Savukārt par cīņām nacionālistu pusē, itāļu leģionā, līdz atvaļināšanai no dienesta pēc saindēšanās no melnās mušas kodiēna H. Tranzējs 1938. gadā publicējis atmiņas grāmatā "9 mēneši Spānijas pilsoņu karā".¹⁰²

Pēc atbrīvošanas no dienesta Spāniju jau 1937. gadā atstāja H. Tranzējs.¹⁰³ Savukārt 1938. gadā no Spānijas prom devušies brīvprātīgie Jānis Ābols un Jānis Volkovs.¹⁰⁴ Tomēr lielākā daļa cīņu dalībnieku pārgājuši Francijas robežu 1939. gada pirmajos divos mēnešos, bet vēlākais zināmais gadījums bijis 27. martā, kad L. Gutkins kopā ar spāņu bēgļiem pametis valsti.¹⁰⁵

Nepatīkamā situācijā bija nonācis Spānijas republikāņu armijas štāba aizmugures apmācības ģenerālis V. Ozols, kurš Spānijā 1937. gadā tika apcietināts par spiegošanu nacionālistu labā.¹⁰⁶ Lietas atrisināšanā iesaistījās F. Cielēns, tomēr, nespēdams panākt atbrīvošanu ar Spānijas vēstniecības Parīzē starpniecību, politiķis devās uz Spāniju.¹⁰⁷ Ziņas par F. Cielēna došanos uz Spāniju bija ienākušas arī Latvijas sūtniecībai Parīzē, lai gan vīzu izceļošanai bija izsniegusi Francija.¹⁰⁸ Pēc tam, kad ar F. Cielēna palīdzību tika nokārtota atbrīvošana, V. Ozols saņēma kopumā deviņu mēnešu algu un devās uz Franciju.¹⁰⁹ Sīkāka informācija par V. Ozola biogrāfiju

iegūstama Ē. Jēkabsona un V. Ščerbinska darbā "Latvijas armijas augstākie virsnieki, 1918–1940: biogrāfiska vārdnīca".¹¹⁰

Cenzdamies atgriezties Latvijā, vairāki cīņu dalībnieki,¹¹¹ kas 1938. gada 7. decembrī bija atsaukti no frontes un vēl atradās Spānijā, rakstīja vēstuli M. Jeskem un lūdza atbalstīt viņu amnestēšanu par karošanas aizlieguma pārkāpumu, kā arī minēja, ka, ņemot vērā apstākļus Spānijā, nav izdarījuši noziegumu pret Latvijas tautu un ka "mēs cīnījāmies līdz ar spāņu tautu par tās neatkarību".¹¹² Pēc Spānijas atstāšanas 1939. gada sākumā lielākā daļa brīvprātīgo nonāca koncentrācijas nometnēs Francijā – sūtniecība Parīzē saņēma lūgumus no brīvprātīgajiem, kuri uzdevās par Latvijas pilsoņiem.¹¹³ Pēc nonākšanas Francijas Arželesas koncentrācijas nometnē 13 bijušie brīvprātīgie¹¹⁴ rakstīja amnestijas lūgumu arī sūtnim Parīzē, piedāvājot aizstāvēt dzimteni jaunajos kara draudos.¹¹⁵ Savukārt nošķirti no citiem Latvijas pilsoņiem pēc Spānijas atstāšanas vien marta beigās Alžīrijā nometnē nokļuvis L. Gutkins.¹¹⁶

Ne visi Latvijas brīvprātīgie ilgstoši uzturējušies nometnēs vai palikuši Francijā. M. Rudina un A. Šalīts atgriezušies Latvijā jau 1939. gadā, bet B. Rudinai izdevies nokļūt Maskavā, F. Ginsburgai – Beļģijā, no kuras viņa vēlāk izvesta uz nacistu Rāvensbrukas koncentrācijas nometni.¹¹⁷ Daļa Francijas nometnēs ieslodzīto Latvijas pilsoņu mēģinājuši bēgt, piemēram, 1940. gadā izbēguši B. Kūrs un L. Čerņins.¹¹⁸ Savukārt Aleksandram Truislītim jau 1939. gada 7. aprīlī izdevies izkļūt no Arželesas nometnes, pateicoties spāņu ligavas Marijas Rodrigesas Antikvedadas (*Maria Rodriguez Antiguada*) lūgumam.¹¹⁹ Latvijas sūtniecībai nezināmu iemeslu dēļ no nometnes bija atbrīvots S. Hiršmanis, kurš bija nokļuvis Lielbritānijā un vēlējās atgriezties Latvijā.¹²⁰

Arī pēc individuālu iesniegumu saņemšanas no nometnēs ieslodzītajiem, lūdzot

izskatīt repatriācijas jautājumu, jautājums netika ātri risināts, bet lietas, par kurām samaksātas konsulārās nodevas, lēnām izpētītas, daļai atņemot Latvijas pilsonību, piemēram, L. Gutkinam, K. Embriķim, Maksim Hurēvičam.¹²¹ Savukārt par brīvprātīgajiem, kuriem ļauts izsniegt dokumentus, Ārlietu ministrijas Administratīvā departamenta direktors Teodors Anševičs un Saimnieciskās un finanšu nodaļas vadītājs Jānis Gilberts, rakstot par Jāņa Trakšas lietu, O. Grosvaldam 1939. gada 11. decembrī puda viedokli, ka nav iespējams sniegt vispārēju rīkojumu sūtniecībai. Sūtnim norādīts, ka budžetā nav paredzēti līdzekļi jaunu dokumentu izdošanai brīvprātīgajiem vai viņu repatriēšanai, bet vīzas izsniedzamas bez maksas.¹²²

Tomēr lielākā daļa brīvprātīgo saņēma atteikumu, ka personas apliecību nav iespējams izsniegt, tādēļ jautājums par nometnēs esošajiem Latvijas pilsoņiem pilnībā netika atrisināts līdz 1940. gada 17. jūnijam.¹²³ Saņemot šādu paziņojumu, ironiska bijusi Rūdolfa Šmita atbildes vēstule sūtnim, kurā rakstīts, ka viņš kādā K. Ulmaņa runas atreferējumā izlasījis: *“katram latvietim no katras ģimenes, jātur gatavībā karavīra uniforma, muguras soma un labības sēkla 1 gadam [...]”*.¹²⁴ R. Šmits paudis, ka viņam tikai trūkstot sēklas, tādēļ, ja tas esot izšķirošais faktors atteikumam, lūdzis aizdevumu tās iegādei.¹²⁵ Pēc šādas vēstules saņemšanas O. Grosvalds lūdzis atņemt R. Šmitam pilsonību nekaunības dēļ.¹²⁶

Liela daļa vēstuļu, it īpaši no Girs (*Gurs*) “G” nometnes Baltijas grupas dalībniekiem struktūras ziņā veidotas vienādi, radot priekšstatu, ka brīvprātīgie saskaņojuši sūtniecībai sniedzamas ziņas. Vairāki bijušie ciņu dalībnieki atmiņās minējuši, ka vadījuši aktīvu kultūras dzīvi Girs nometnē, kā arī centušies uzturēt biedriskumu un papildinājuši zināšanas par komunismu.¹²⁷ Arī V. Kupcis no Girs “F” nometnes, uz kuru viņš tika pārcelts, rakstījis: *“[...] pie*

pirmās izdevības es nošķirojos no latviešu, no tā saucamās latviešu grupas, kura gandrīz visa sastāv no komunistiem [...]”.¹²⁸ Vairums nometnēs esošo sagaidīja atbrīvošanu tikai 1941. gadā, kad jautājumā iesaistījās LPSR.¹²⁹

Atsevišķi jāpiemin arī PSRS latviešu dalība Spānijas pilsoņu karā. 1936. gadā no PSRS uz Spāniju tika nosūtīti vairāki PSRS padomnieki – latvieši, kuri strādājuši augstos amatos gan PSRS, gan Spānijā, piemēram, Artūrs Sproģis, Pēteris Ķuzis (Jānis Bērziņš), Pēteris Pumpurs, Dāvids Beika u. c. Daļa PSRS padomnieku – J. Bērziņš, D. Beika, V. Kumelāns, P. Pumpurs, A. Sproģis, Jānis Tikins – atstāja Spāniju jau 1937. gadā, bet Kristaps Salniņš – 1938. gadā. Turklāt no PSRS uz Spāniju devās arī vairāki internacionālo brigāžu brīvprātīgie – Rūdolfs Lācis, Augusts Ratnieks, Voldemārs Vecgailis u. c.¹³⁰

Latvijas sūtniecība un goda konsulāts Spānijā: darbība Spānijas pilsoņu kara laikā

Sākoties Spānijas pilsoņu karam, Latvijas sūtniecība Spānijā joprojām rezidēja sūtniecībā Parīzē. Šī iemesla dēļ karadarbība to tieši neiespaidoja un sūtniecība spēja turpināt līdzšinējo darbu, lai gan mainījās ikdienā risināmo jautājumu specifika. Citādā situācijā bija Latvijas goda konsulāts Barselonā, kura darbību ietekmēja karš Spānijā. Pilsoņu kara sākumā, 1936. gada 19. jūlijā, Barselonā nejauši tika nogalināti Latvijas goda konsuls Amadeo Koldeforns Margaljo (*Amadeo Colldeforn Margallo*) un viņa tēvs Hosē Koldeforns Ljovets (*José Colldeforns Llovet*), kurš kādu laiku bija pildījis goda konsulāta pilnvarotā amatu.¹³¹ Ar 20. jūliju A. Koldeforns Margaljo izslēgts no ārlietu resora sarakstiem.¹³² Tomēr pēc goda konsula nāves goda konsulāts Barselonā vēl netika slēgts, jo tā

darbību turpināja sekretārs Huakins Verniss i Bonets (*Juaquin Vernis y Bonet*).¹³³

1936. gada 19. augustā O. Grosvalds Ārlietu ministrijai puda viedokli par H. Vernisu i Bonetu, ka “konsulāta tagadējais sekretārs savus pienākumus izpilda apmierinoši un, vērā ņemot tagadējo sarežģīto stāvokli Spānijā, mums nebūtu jāsteidzas ar jauna goda konsula meklēšanu”.¹³⁴ Arī Neiejaukšanās komitejas Spānijas sauszemes un jūras robežu kontroles dienesta virsnieks A. Ķīsis O. Grosvaldam rakstīja, ka konsulāta sekretārs labprāt palīdzējis.¹³⁵ H. Verniss i Bonets bija uzņēmis A. Ķīsi kopā ar četriem latviešu jūrniekiem un palīdzējis kārtot dokumentus pēc tam, kad 1937. gada 30. oktobra rītā F. Franko armijas lidmašīna nogremdēja angļu tvaikoni *Jean Weems*, ar kuru latvieši bija ceļojuši uz Spāniju.¹³⁶

Ar 1936. gada 1. oktobri goda konsulāts ierīkots citās telpās Barselonā, jo A. Koldeforna Margaljo atraitne Filomena Margaljo (*Filomena Margallo*) slēdza agrākās telpas.¹³⁷ Tomēr jau 1936. gada novembrī konsulāta darbībā radās nopietni sarežģījumi – H. Verniss i Bonets bija spiests lūgt O. Grosvalda palīdzību, lai viņu neiesauktu dienestā.¹³⁸ Tā kā goda konsulāts Barselonā bija vienīgā Latvijas pārstāvniecība Spānijā, O. Grosvalds risināja šo jautājumu, un jau 1936. gada 23. decembrī H. Verniss i Bonets rakstīja, ka saņēmis telegrammu par izslēgšanu no mobilizācijas.¹³⁹

Pasliktinoties republikāņu iespējām uzvarēt Spānijas pilsoņu karā, 1938. gadā H. Verniss i Bonets no jauna saņēma pavēsti par iesaukšanu dienestā.¹⁴⁰ Policija pat bija uz 14 stundām apcietinājusi konsulāta sekretāru, bet pēc tam atbrīvojuši.¹⁴¹ Situācijas risināšanā aktīvi iesaistījās O. Grosvalds, kurš lūdza Ārlietu ministrijas Administratīvi-juridiskā departamenta direktora v. p. i. Andreju Kampi risināt jautājumu ar Spānijas lietvedī Rīgā, bet V. Munters par H. Vernisa i Boneta lietu bija vērsies pie Spānijas ārlietu ministra. O. Grosvalds jautājuma

nozīmīgumu pamatoja ar faktiem, ka karadarbības dēļ nevarētu atrast citu konsulāta vadītāju, tādēļ Latvijas vienīgo pārstāvniecību Spānijā nāktos slēgt.¹⁴² Tomēr, ņemot vērā pūles, 1938. gada jūlijā H. Verniss i Bonets jau bija iesaukts karaklausībā, tādēļ Latvijas valdība nolēma pagaidām slēgt goda konsulātu Barselonā.¹⁴³ H. Verniss i Bonets bija nodrošinājis Latvijas arhīva uzturēšanu drošībā, gaidot, kad kāds Latvijas nosūtīts pārstāvis pēc tā ieradīsies.¹⁴⁴

O. Grosvalds vairākiem pārstāvjiem uzdeva atgūt Latvijas goda konsulāta arhīvu, piemēram, 1938. gada 20. jūlijā tas lūgts A. Ķīsim, kurš tikai oktobrī bija saņēmis šo lūgumu un sniedza atbildi, ka tādas pilnvaras būtu jāsniedz vairākiem latviešiem no Neiejaukšanās komitejas Spānijas jūras robežu kontroles dienesta, jo darbs neesot tik paredzams.¹⁴⁵ Arī M. Jeske 1938. gada novembrī ziņoja, ka nevarot uzņemties arhīva izvešanas lietu, jo viņam jānododas uz Valensiju un Madridi, taču viņš norādīja, ka pēc atgriešanās no Valensijas varētu mēģināt sarunāt arhīva transportēšanai komitejas smago mašīnu.¹⁴⁶ Tomēr Latvijas arhīvs līdz pat pilsoņu kara beigām netika atgūts, bet pēc tam Latvija nesteidzās ar arhīva pārvietošanu, jo cerēja atjaunot goda konsulāta darbību Barselonā.¹⁴⁷

Spānijas sūtniecība Latvijā: darbība Spānijas pilsoņu kara laikā

Pēc Spānijas pilsoņu kara sākuma īpatnējs stāvoklis izveidojās tās diplomātiskajā pārstāvniecībā Latvijā. 1936. gada 1. augustā Latvijas ārlietu ministram V. Munteram pilnvarotais lietvedis Hesuss de Ensio i Kortess (*Jesús de Ensio i Cortes*) paziņoja par savu demisiju, jo nevēlējās aizstāvēt Madrides valdību.¹⁴⁸ Oktobrī, kad Rīgā ieradās jaunais Spānijas pilnvarotais lietvedis Seferino Palensija i Alvaress Tubavs (*Ceferino Palencia y Alvarez Tubau*), H. de Ensio

i Kortess pie Spānijas sūtniecības telpu durvīm bija pielicis vizītkarti, ka viņš pārstāv Spānijas nacionālo (F. Franko) valdību, kura vēl nebija oficiāli atzīta.¹⁴⁹ Tādējādi kādu laiku Rīgā darbojās abu pušu diplomātiskie pārstāvji, bet 1937. gada janvārī H. de Ensio i Kortess devās uz Berlīni, kur bija iecelts par Burgosas valdības vēstniecības sekretāru, tādēļ Rīgā palika tikai Madrides valdības pārstāvis.¹⁵⁰

1937. gada 6. martā S. Palensija i Alvares Tubavs informēja Latvijas Ārlietu ministriju, ka 8. martā plāno atvērt Informācijas salonu Spānijas sūtniecības telpās Raiņa bulvārī 9.¹⁵¹ No 8. marta sūtniecības apkārtnē dežurēja četri Politiskās pārvaldes uzraugi, kuri Politiskās pārvaldes Rīgas rajona priekšniekam ziņoja par notiekošo.¹⁵² Uzraugi uzzinājuši, ka sūtniecības telpās nelielā istabā bija pieejamas fotogrāfijas, laikraksti un propagandas žurnāli, kā arī informācija par pēdējām republikāņu gūtajām uzvarām.¹⁵³

8. martā līdz plkst. 14.00 Informācijas salonu bija apmeklējuši 30 cilvēki, tādēļ novērošana turpinājās arī nākamajās dienās, kā arī daži apmeklētāji tika izsekoti un par viņiem tika ievāktas sīkākas ziņas.¹⁵⁴ 10. martā S. Palensija i Alvares Tubavs saņēma aizrādījumu, ka pārsniedzis savas pilnvaras, atverot Informācijas salonu, bet 11. martā viņš V. Munteram skaidroja, ka turpmāk informācija būs pieejama tikai tiem, kas sūtniecības darba laikā zvanīs pie durvīm.¹⁵⁵ Tomēr sūtniecību neviens vairs neapmeklēja, un no 13. līdz 18. martam, kad no durvīm jau bija noņemts Informācijas salona apmeklēšanas laiks, pie Spānijas sūtniecības vairs uz maiņām dežurēja tikai divi no minētajiem, bet ne vairs visi četri uzraugi vienlaicīgi.¹⁵⁶ Par šo notikumu atmiņās rakstījusi arī A. Vilde-Grīnberga, kura palīdzējusi nogādāt sūtnim Latvijas pilsoņu saziēdotās lietas un naudu Spānijas Republikai.¹⁵⁷ Viņa piezīmējusi, ka uzraugus bijis

viegli atpazīt starp citiem cilvēkiem, kuri pārvietojušies gar sūtniecību.¹⁵⁸

Spānijas sūtniecība Rīgā S. Palensijas i Alvaresa Tubava vadībā darbojās līdz 1938. gada augusta beigām, kad sūtnis pārcelts darbā uz Barselonu. Pēc S. Palensijas i Alvaresa Tubava pārceļšanas republikāņu puse slēdza Spānijas sūtniecību Latvijā.¹⁵⁹ Spānijas pilsoņu kara izšķirošajā laikā republikāņi vairs nespēja nodrošināt jauna pārstāvja nosūtīšanu uz Rīgu.

Diplomātiskās attiecības ar Fransisko Franko Spāniju (1939–1940)

No 1938. gada oktobra līdz 1939. gada jūlijam vairākkārt tika risināts jautājums par tirdzniecības vienošanos ar F. Franko Spāniju. Latvijas Ārlietu ministrijai bija ziņas, ka 1938. gada oktobrī Norvēģija interesējās par tirdzniecības sakariem ar nacionālo Spāniju, bet novembrī Somija un Igaunija jau bija noslēgušas līgumus par savstarpēju tirdzniecības aģentu apmaiņu ar Franko pusi.¹⁶⁰ Arī eksportieri pievērsa Finanšu ministrijas un Ārlietu ministrijas uzmanību iespējām tirgot preces Spānijā, it īpaši celulozi, kā arī pamatoja, ka esot nepieciešams risināt jautājumu ātri, kamēr tirgū vēl neesot citu valstu preču pārprodukcijas.¹⁶¹ Tirdzniecības iespējas saskatīja arī Latvijas finanšu ministrs Alfrēds Valdmāns, kurš 1939. gada 15. jūlija rakstā informēja V. Munteru, ka drīzumā paredzama diplomātisko sakaru nodibināšana ar Franko Spāniju, tādēļ norādīja uz nepieciešamību vēlreiz runāt par tirdzniecības sakariem, it īpaši tādēļ, ka bija paredzami plaši celtniecības darbi valstī, kas ļautu piedāvāt Spānijas tirgum Latvijas kokus, finierus un būvmateriālus, kā arī tur būtu pieejami lētāki dienvidu augļi.¹⁶² Tomēr pēc attiecību atjaunošanas būtiskas vienošanās par tirdzniecības līgumu nespēja norisināties.

Pēc nacionālistu uzvaras karā V. Munter 1936. gada 26. aprīlī varas iekārtas maiņas dēļ lūdza K. Ulmanim akreditēt O. Grosvaldu F. Franko valdībā.¹⁶³ Ar 1936. gada 6. maija Valsts prezidenta rīkojumu sūtnis Parīzē akreditēts arī pārstāvēt Latviju Spānijā, tādējādi sperot soļus, lai atjaunotu diplomātiskās attiecības.¹⁶⁴ Tomēr O. Grosvalda komandējums, lai F. Franko iesniegtu akreditācijas rakstu, uz laiku atlikts, gan lūdzot nodibināt sakarus ar Spānijas vēstniecību Parīzē.¹⁶⁵

Pēc vairākkārtējiem O. Grosvalda lūgumiem iekļaut viņu Madrides diplomātiskā korpusa sastāvā ar daudzās valstīs lietotu piezīmi *agréé*,¹⁶⁶ 1939. gada decembrī Latvijas sūtnis Parīzē saņēma atbildi, ka Madridē neesot bijuši šādi precedenti, tādēļ nepieciešams vispirms iesniegt pilnvaras F. Franko. Par savu situāciju O. Grosvalds V. Munteram rakstījis, ka iekrājies daudz nosūtāmo rakstu Spānijas Ārlietu ministrijai un vēstniecībai Parīzē, bet pēc saņemtās atbildes neko nevarot darīt un ka, “*praktiski ņemot, mūsu sūtniecībai ar Spāniju itin nekādu sakaru nav [...]*”.¹⁶⁷ Ņemot vērā nepieciešamību atjaunot Latvijas sūtniecības darbību Spānijā, O. Grosvalds 1940. gada 3. janvārī ziņojumā V. Munteram ieteica, ka komandējumam piemērots laiks būtu tā paša gada marts vai aprīlis.¹⁶⁸ Tomēr Ārlietu ministrijas Administratīvā departamenta direktors Teodors Anševics 1940. gada 13. aprīlī ieteica doties uz Spāniju, lai pēc tam varētu iesniegt akreditācijas rakstu arī Portugālē tās svētku laikā ap 22. jūniju.¹⁶⁹ Jau tā paša gada 29. aprīlī T. Anševics paziņoja O. Grosvaldam, ka starptautiskā politiskā stāvokļa dēļ komandējums uz Portugāli būtu atceļams, bet uz Spāniju – pagaidām atliekams.¹⁷⁰ Līdz ar to Latvijas sūtniecība Parīzē līdz Latvijas okupācijai nepaguva atjaunot sakarus ar Spāniju.

Kaut gan O. Grosvaldam neizdevās iesniegt akreditācijas rakstu F. Franko, tomēr Latvijai izdevās atjaunot diplomātiskās

attiecības ar Spāniju. 1939. gada 28. jūlijā Rīgā no Spānijas ieradās pilnvarotais lietvedis Luiss de Olivares i Brugera (*Luis de Olivares y Bruguera*), kurš 1. augustā iesniedza akreditācijas rakstu ārlietu ministra v. i. sabiedrisko lietu ministram Alfrēdam Bērziņam.¹⁷¹ Drīz vien pēc Vācijas iebrukuma Polijā 1939. gada 4. septembrī L. De Olivares i Brugera griezās pie V. Muntera ar F. Franko aicinājumu ierobežot konfliktu, kā arī norādīja – karam ir postoša ietekme, un tam Latvijas valdība varēja pievienoties, ņemot vērā īstenoto neitralitātes politiku.¹⁷²

Jau 1939. gada 22. martā goda konsulāta Barselonā agrākais sekretārs H. Verniss i Bonets ziņoja, ka ir atbrīvots un labprāt vēlētos turpināt goda konsulāta darbību.¹⁷³ Tā paša gada augustā gan bija radies arī kāds nepatīkams pārpratums, jo Latvijas pilnvarotais lietvedis Brazīlijā Pēteris Oliņš bija sūdzējies, ka H. Verniss i Bonets izmantojis slēgtā goda konsulāta Barselonā pagaidu vadītāja vārdu, lai panāktu savas līgavas – Argentīnas pilsones Džozefīnas Goricas (*Josefina Goritz*) atvieglotu iebraukšanu Spānijā. Tomēr H. Verniss i Bonets skaidroja O. Grosvaldam situāciju: viņš bija vērsies pie P. Oliņa privāti, atsaucoties uz to, ka iepazinušies 1934. gadā, kā arī norādījis, ka savulaik bijis konsulāta Barselonā pagaidu vadītājs.¹⁷⁴

1939. gadā tika saņemti vairāki pieteikumi konsula Barselonā amata kandidatūrai, tomēr, izvērtējot arī jaunos pieteikumus, O. Grosvalds T. Anševicam rakstīja, ka uzticas H. Vernisam i Bonetam. O. Grosvalds ļāva viņam glabāt konsulāta arhīvu līdz tā atvēršanai no jauna, kā arī pauda savas simpātijas H. Vernisa i Boneta kandidatūrai, norādot, ka viņš “*[...] ļoti labi konsulāro darbu pildījis un izrādījis visgrūtākos kara apstākļos, kā Latvijas interešu labs aizstāvis, esmu nodomājis nākotnē, pēc tam kad būs iesniedzis Spānijas valdībai savas pilnvaras, nākt ar ierosinājumu iecelt J. Vernis*

y Bonet par mūsu goda konsulu Barselonā".¹⁷⁵ Tomēr Latvijas vēstures turpmāko notikumu attīstība neļāva paspēt atjaunot Latvijas konsulāta darbību Barselonā.

Secinājumi

Tikai attiecībā ar Spāniju raksturīgus aspektus veidoja Spānijas pilsoņu karš, kura laikā Latvija, vēloties saglabāt neitralitāti, kopā ar 26 citām valstīm iesaistījās Neiejaukšanās komitejas darbībā. Tās dienestā jau no robežu kontroles sākuma darbojās vairāki Latvijas pilsoņi (kopumā līdz 12), savukārt pulkvedis M. Jeske strādāja Tautu Savienības militārajā komisijā, kura nodrošināja brīvprātīgo atsaukšanu. Abos dienestos iesaistīto personu darbība vairākos gadījumos varēja noderēt kā piemērs Neiejaukšanās komitejas nespējai efektīvi pildīt savas funkcijas, jo Latvijas pilsoņi gan bija konstatējuši noteikumu neievērošanu, gan – kā virsnieka J. Ozoliņa gadījumā – atbalstīja kādu no karojošajām pusēm.

Latvija pieņēma vairākus komitejas atbalstītus likumus, lai nodrošinātu neitralitāti, aizliedzot gan Latvijas pilsoņiem karot Spānijā, gan pārvadāt municiju un vākt ziedojumus. Ņemot vērā, ka oficiāli Latvija Spānijas pilsoņu karā bija neitrāla, tomēr vairāk nekā 100 latvieši un citu tautību Latvijas pilsoņi dažādos laikposmos devās uz Spāniju, lai aizstāvētu gan republikāņu, gan vācbaltieša H. Tranzēja gadījumā – nacionālistu atbalstītās idejas. Karā piedalījās arī vairāki Latvijas pilsoņi, kurus bija savervējuši republikāņu atbalstītāji. Daudzi latvieši ne tikai iesaistījās karadarbībā pa vienam vai vairākiem grupās, bet

arī, piemēram, ārstēja ievainotos. Gan tie, kas uz Spāniju bija devušies pirms Latvijas oficiāla aizlieguma piedalīties Spānijas pilsoņu karā, gan pēc tam – bija kļuvuši neērti Latvijai, jo ārpolitikas veidotāji pēc oficiālo datu izskatīšanas bija pārliecināti, ka Latvija saglabājusi savu neitralitāti, kā arī ka šādu dalībnieku nav bijis. Līdz ar to pārsvarā brīvprātīgo atgriešanās Latvijā tika uzskatīta par nevēlamu.

Karš ietekmēja ne tikai Latvijas un tās pilsoņu darbību, bet arī Spānijas pārstāvēniecības Latvijā un Latvijas goda konsulāta Barselonā darbību. Pēc goda konsula nāves Spānijas pilsoņu kara sākumā Latvijas konsulāta darbību Barselonā nodrošināja tā sekretārs H. Verniss i Bonets. Tomēr goda konsulātu nācās slēgt pēc tā sekretāra iesaukšanas armijā. Gan nacionālistu, gan republikāņu pretrunas Spānijā bija redzamas arī Rīgā, kad kādu laiku Latvijā darbojās Spānijas pārstāvji no abām karojošajām pusēm.

Jau kara laikā tika uzsvērts Latvijas un Spānijas attiecību potenciāls, it īpaši tirdzniecības veicināšanas jautājumā. Latvijas politiķi gan nevēlējās atzīt F. Franko diktatūru ātrāk nekā citas valstis. Pēc pilsoņu kara beigām Latvijas sūtņi Francijā no jauna tika akreditēti darbībai Spānijā, tomēr līdz Latvijas okupācijai O. Grosvalds nedrošās starptautiskās situācijas dēļ nevarēja doties komandējumā uz Spāniju, lai iesniegtu akreditācijas rakstus F. Franko valdībai. Ņemot vērā, ka Rīgā ieradās F. Franko valdības akreditēts Spānijas sūtņi, Latvijas un Spānijas diplomātiskās attiecības tika atjaunotas, taču īsajā laika posmā līdz PSRS okupācijai Latvija nepaspēja nedz iecelt jaunus konsulus Spānijā, nedz noslēgt tirdzniecības līgumu.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Raksta pamatā ir bakalaura darbs “Latvijas – Spānijas attiecības (1921–1940): politiskais un militārais faktors”, kas aizstāvēts 2016. gada 23. maijā Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē. Darba vadītājs: profesors *Dr. hist.* Ēriks Jēkabsons.
- ² INESIS FELDMANIS, AIVARS STRANGA, MĀRTIŅŠ VIRSIS. Latvijas ārpolitika un starptautiskais stāvoklis (30. gadu otrā puse). Rīga 1993, 435. lpp.
- ³ Barselonā nogalināts Latvijas goda konsuls. In: Jaunākās Ziņas, 30.07.1936., 1. lpp.
- ⁴ Ibidem.
- ⁵ Administratīvi-juridiskā departamenta direktora V. Olava raksts Latvijas sūtnim Parizē O. Grosvaldam, 24.08.1936. Latvijas Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts vēstures arhīvs, Rīga (turpmāk – LNA LVVA), 2575-7-1923, 19. lp.
- ⁶ Telegrammas. In: Valdības Vēstnesis, 13.08.1936., 2. lpp.; Telegrammas. In: Valdības Vēstnesis, 20.08.1936., 3. lpp.; No Latvijas braukt karot uz Spāniju aizliegts. In: Kurzemes Vārds, 24.02.1937., 1. lpp.
- ⁷ LILITA ZEMĪTE. Tautu Savienība un Latvija, 1930.–1939. Mācību līdzeklis. Rīga 1992, 74. lpp.; Ārlietu ministrs V. Munteram. In: Valdības Vēstnesis, 01.09.1936., 2. lpp.
- ⁸ Latvijas sūtņa Londonā K. Zariņa raksts ārlietu ministram V. Munteram, 23.12.1936. LNA LVVA, 2574-4-6886, 21.–22. lp.
- ⁹ Finanšu ministrijas Muižas departamenta slepens raksts muitnieku priekšniekiem, 10.09.1936. LNA LVVA, 295-1-256, 86. lp.
- ¹⁰ Neiejaukšanās komitejas sekretāra F. Heminga raksts K. Zariņam [angļu val.], 25.05.1937. LNA LVVA, 295-1-468, 1. lp.
- ¹¹ Latvijas sūtniecības Londonā pagaidu vadītāja Paula Alberta ziņojums Ārlietu ministrijas ģenerālsekretāram Jānim Tepferam. Ibidem, 12.–14. lp.
- ¹² ALFRĒDS BĒRZIŅŠ. Nepublicētas atmiņas: laiks, kas negaist. Rīga 2015, 143.–145. lpp.
- ¹³ No Latvijas braukt karot uz Spāniju aizliegts, 1. lpp.; Valdības rikojumi un pavēles. In: Valdības Vēstnesis, 23.02.1937., 4. lpp.
- ¹⁴ SIGURDS ZIEMELIS (red.). Latvijas cīnītāji Spānijā: 1936–1939. Atmiņas un dokumenti. Rīga 1966, 22. lpp.; RŪDOLFS LĀCIS (sast.). Viva república! Rīga 1957, 364. lpp.
- ¹⁵ K. Zariņa raksts Ārlietu ministrijas Rietumu nodaļas vadītājam Paulam Reinhardam, 23.12.1936. LNA LVVA, 2574-4-6886, 23.–24. lp.
- ¹⁶ V. Muntera ziņojums Ministru kabinetam, 12.03.1938. LNA LVVA, 2574-4-7193, 107. lp.; Finanšu ministrijas raksts Ārlietu ministrijai, 19.02.1937. Ibidem, 226. lp.
- ¹⁷ Stājusies spēkā Spānijas robežu kontrole. In: Jaunākās Ziņas, 20.04.1937., 16. lpp.
- ¹⁸ K. Zariņa raksts V. Munteram, 17.03.1937. LNA LVVA, 2574-4-6890, 55. lp.
- ¹⁹ V. Muntera ziņojums Ministru kabinetam, 12.03.1938. LNA LVVA, 2574-4-7193, 107. lp.
- ²⁰ WILLIAM D. PHILLIPS, CARLA R. PHILLIPS. A concise history of Spain. New York 2010, pp. 254–255; JUAN CARLOS PEREIRA (coord.). La política exterior de España (1800–2003). Barcelona 2009, p. 487; SIMON BARTON. A History of Spain. Basingstoke 2009, pp. 239, 245.
- ²¹ JULIAN CASANOVA. The Spanish Republic and Civil War. New York 2012, p. 235.
- ²² K. Zariņa raksts Politiski ekonomiskā departamenta direktoram A. Stegmanim, 01.06.1938. LNA LVVA, 2574-4-7200, 55.–56. lp.
- ²³ Latvijas sūtniecības Londonā atašeja raksts J. Tepferam, 06.07.1938. Ibidem, 127.–128. lp.
- ²⁴ MANUEL REQUENA GALLEGU. Las Brigadas Internacionales: una aproximación historiográfica. In: Ayer 2004, No. 4, pp. 11–36, here p. 12.
- ²⁵ K. Zariņa raksts Ārlietu ministrijas ģenerālsekretāra v. p. i. A. Stegmanim, 22.03.1939. LNA LVVA, 2574-4-7520, 62. lp.

- ²⁶ K. Zariņa raksts V. Munteram, 03.02.1937. LNA LVVA, 2574-4-7193, 177. lp.
- ²⁷ K. Zariņa raksts V. Munteram, 17.03.1937. LNA LVVA, 2574-4-6890, 55. lp.
- ²⁸ Neiejaukšanās komitejas apstiprināto administratoru saraksts. *Ibidem*, 44.–48. lp.
- ²⁹ Latvijas pārstāvji Spānijas robežu kontrolē. In: Jaunākās Ziņas, 31.03.1937., 9. lpp.; F. Heminga raksts K. Zariņam [angļu val.], 24.03.1937. LNA LVVA, 2570-14-1247, 71. lp.
- ³⁰ P. Reinharda raksts V. Munteram, 23.04.1937. LNA LVVA, 293-3-33, 2.–5. lp.
- ³¹ *Ibidem*; P. Reinharda ziņojums par robežas uzraudzības darbu Arjēžas departamentā [franču val.], 27.11.1937. LNA LVVA, 2574-4-6900, 15.–26. lp.
- ³² T. Meijas ziņojums V. Munteram, 10.07.1937. LNA LVVA, 2574-4-6900, 59. lp.
- ³³ T. Meijas ziņojums V. Munteram, 19.11.1937. *Ibidem*, 29. lp.
- ³⁴ *Ibidem*.
- ³⁵ T. Meijas ziņojums V. Munteram, 10.07.1937. *Ibidem*, 59. lp.; K. Zariņa raksts V. Munteram, 15.07.1937. *Ibidem*, 76.–77. lp.
- ³⁶ K. Zariņa raksts V. Munteram, 15.07.1937. *Ibidem*, 76.–77. lp.
- ³⁷ Vēl divi Latvijas virsnieki Spānijas robežu kontrolē. In: Kurzemes Vārds, 06.04.1937., 1. lpp; O. Grosvalda raksts Latvijas goda konsulam Bordo Leonam Terē (*Léon Terret*) [franču val.], 13.04.1937. LNA LVVA, 2575-7-2265, 4. lp.
- ³⁸ O. Grosvalda raksts Latvijas goda konsulam Marseļā Anri Ramonatko (*Henri Ramonatxo*) [franču val.], 13.04.1937. *Ibidem*, 3. lp.; Spānijas robežkontroles locekļi – Latvijas armijas kapteiņi. In: Brīvā Zeme, 14.04.1937., 14. lpp.
- ³⁹ JĀNIS MEDNIS. Ieroči un taktika Spānijas pilsoņu karā. In: Militārais Apskats, 01.03.1940., 322.–354. lpp.
- ⁴⁰ Latvijas pilsoņi Spānijas kontroles dienestā. LNA LVVA, 2574-4-7202, 112. lp.
- ⁴¹ K. Zariņa raksts A. Stegmanim, 12.08.1938. LNA LVVA, 295-1-312, 226. lp.
- ⁴² Tautu Savienības ģenerālsekretāra vietnieka Šona Lestera (*Sean Lester*) raksts Latvijas Ārlietu ministrijai [franču val.], 17.02.1939. LNA LVVA, 2574-4-7202, 128.–129. lp.
- ⁴³ Tautu Savienības vēstule V. Munteram, 11.10.1938. *Ibidem*, 136. lp.
- ⁴⁴ J. Tepfera raksts O. Grosvaldam, 14.10.1938. *Ibidem*, 131. lp.
- ⁴⁵ Š. Lestera raksts Latvijas Ārlietu ministrijai [franču val.], 17.02.1939. *Ibidem*, 128.–129. lp.
- ⁴⁶ T. Meijas ziņojums V. Munteram, 18.02.1939. LNA LVVA, 2575-7-2606, 8. lp.; Neiejaukšanās komiteja izbeidz darbību. In: Rīts, 19.04.1939., 5. lpp.
- ⁴⁷ P. Reinharda dienesta gaitu apraksts. LNA LVVA, 2570-14-1247, 8.–9. lp.
- ⁴⁸ T. Meijas ziņojums V. Munteram, 23.03.1939. LNA LVVA, 2574-4-7523, 79. lp.
- ⁴⁹ Jauns ārlietu ministrijas preses nodaļas vadītājs. In: Rīts, 04.06.1939., 1. lpp.; Neiejaukšanās komiteja izbeidz darbību. In: Rīts, 19.04.1939., 5. lpp.
- ⁵⁰ K. Zariņa ziņojums, 20.04.1937. LNA LVVA, 2575-7-2265, 91. lp.
- ⁵¹ VIESTURS SPRŪDE. Latviešu virsnieku “delikātie uzdevumi”. Pieejams: <http://apollo.tvnet.lv/zinas/latviesu-virsnieku-delikatie-uzdevumi/351129> (skatīts 05.03.2016.).
- ⁵² Kapteiņa E. Kadaša raksts Ārlietu ministrijas Rietumu nodaļas vadītājam V. Māsēnam, 11.04.1938. LNA LVVA, 295-1-312, 76.–79. lp.
- ⁵³ T. Meijas ziņojums V. Munteram, 19.11.1937. LNA LVVA, 2574-4-6900, 29.–30. lp.
- ⁵⁴ JĀZEPS OZOLIŅŠ. Virsdzīve: virsnieka atmiņas. Valmiera 1997, 129. lpp.
- ⁵⁵ *Ibidem*, 130. lpp.
- ⁵⁶ T. Meijas ziņojums V. Munteram, 19.11.1937. LNA LVVA, 2574-4-6900, 29.–30. lp.
- ⁵⁷ *Dolce fare niente* – itāļu val., burtiskā tulkojumā – saldā nekā nedarišana; patikama atpūta bezrūpīgā idillē.

- ⁵⁸ E. Kadaša ziņojums Latvijas sūtnim Itālijā A. Spekkem, 22.06.1937. LNA LVVA, 2574-4-6900, 85. lp.
- ⁵⁹ Ibidem.
- ⁶⁰ Virsleitnanta V. Cirkes ziņojuma noraksts, 13.10.1938. LNA LVVA, 2574-4-7200, 168. lp.
- ⁶¹ T. Meijas ziņojums V. Munteram, 06.10.1938. Ibidem, 164. lp.
- ⁶² Ibidem; V. Cirkes ziņojums, 31.01.1939. LNA LVVA, 2574-4-7523, 61. lp.
- ⁶³ A. Stegmaņa raksts O. Grosvaldam, 09.03.1939. LNA LVVA, 2574-4-7523, 75.–76. lp.
- ⁶⁴ United Nations Archives. Situation en Espagne: Retrait des combattants non espagnols. Pieejams: http://biblio-archiv.unog.ch/Dateien/CouncilDocs/C-138-1939-IX_FR.pdf (skatīts 15.04.2016.).
- ⁶⁵ LĀCIS, Viva república! 364. lpp.
- ⁶⁶ Ibidem, 6. lpp.
- ⁶⁷ ALEKSANDRS DRĪZULIS. Latvija fašisma jūgā. Rīga 1959, 122. lpp.
- ⁶⁸ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 600. lpp.
- ⁶⁹ Ibidem, 22.–24. lpp.
- ⁷⁰ FĒLIKSS CIELĒNS. Laikmetu maiņā. Atmiņas un atziņas. 4. grām. Stokholma 1999, 211. lpp.
- ⁷¹ VILIS SAMSONS (red.). Latvijas PSR mazā enciklopēdija. 1. sēj. Rīga 1967, 728. lpp.
- ⁷² Ibidem, 663. lpp.
- ⁷³ IGNACIO DE LA TORRE. Baltijas loma Internacionālajās brigādēs Spānijas pilsoņu kara laikā. Maģistra darbs. Latvijas Universitāte. Rīga 2015.
- ⁷⁴ Ibidem, 96. lpp.
- ⁷⁵ Ģen. Franko brīvprātīgā stāsts par Teruelu. In: Rīts, 29.12.1937., 8. lpp.
- ⁷⁶ HARIJS TRANZĒJS. 9 mēneši Spānijas pilsoņu karā. Rīga 1938, 17. lpp.
- ⁷⁷ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 97., 126.–127., 132.–133., 195.–196., 524., 526. lpp.
- ⁷⁸ Ibidem; J. Palkavnieka aizpildītā anketa Iekšlietu ministrijas Pasu nodaļai. LNA LVVA, 2575-6-1739, 12. lp.; Ā. Lipkina lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē, 10.06.1939. LNA LVVA, 2575-6-1736, 20.–21. lp.
- ⁷⁹ O. V. Krauliņa lūgums Latvijas prezidentam Kārlim Ulmanim, 28.03.1940. LNA LVVA, 2575-6-1732, 1.a lp.; Politiskās pārvaldes ziņojums par O. V. Krauliņu, 19.05.1939. Ibidem, 7. lp.
- ⁸⁰ CIELĒNS, Laikmetu maiņā, 211. lpp.
- ⁸¹ DAGNIS DEDUMIETIS. Latvijas Kara muzeja krājuma materiālu liecības par Voldemāru Ozolu. In: Latvijas Kara muzeja gadagrāmata XII. Rīga 2011, 114. lpp.
- ⁸² K. Embriķa lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē. LNA LVVA, 2575-6-1721, 8. lp.
- ⁸³ V. Kupča lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē. LNA LVVA, 2575-6-1733, 26. lp.
- ⁸⁴ Ā. Šalita lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē, 15.02.1939. LNA LVVA, 2575-6-1750, 5.–6. lp.
- ⁸⁵ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 23. lpp.
- ⁸⁶ J. Bachracha anketa, 05.06.1939. LNA LVVA, 2575-6-1709, 13. lp.; M. Hureviča lūgums Latvijas Iekšlietu ministram. LNA LVVA, 2575-6-1727, 25. lp.; V. Kupča anketa, 19.08.1939. LNA LVVA, 2575-6-1733, 22. lp.; A. Pekaiņa anketa. LNA LVVA, 2575-6-1741, 8. lp.; A. Spalāna anketa. LNA LVVA, 2575-6-1748, 10. lp.
- ⁸⁷ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 186., 262., 377. lpp.
- ⁸⁸ L. Čerņina anketa, 15.06.1939. LNA LVVA, 2575-6-1718, 10. lp.; J. Klimkāna anketa, 06.11.1939. LNA LVVA, 2575-6-1731, 14. lp.; Ā. Lipkina lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē, 10.06.1939. LNA LVVA, 2575-6-1736, 20.–21. lp.; K. Rozenberga anketa, 17.11.1939. LNA LVVA, 2575-6-1746, 8. lp.; A. Pekaiņa anketa. LNA LVVA, 2575-6-1741, 8. lp.
- ⁸⁹ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 120., 196. lpp.

- ⁹⁰ J. Beniņa anketa, 26.06.1939. LNA LVVA, 2575-6-1710, 19. lp.; B. Dukaļska anketa, 05.07.1939. LNA LVVA, 2575-6-1719, 16. lp.; Ž. R. Folmaņa anketa, 16.06.1939. LNA LVVA, 2575-6-1724, 16. lp.; L. Kleinmaņa anketa, 16.06.1939. LNA LVVA, 2575-6-1730, 20. lp.; S. Hiršmaņa anketa. LNA LVVA, 2575-6-1726, 19. lp.; LĀCIS, Viva república! 218. lpp.
- ⁹¹ B. Kūra lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē, 04.10.1939. LNA LVVA, 2575-6-1734, 6. lp.; C. Vospes anketa, 08.05.1939. LNA LVVA, 2575-6-1758, 12. lp.; J. Bachracha anketa, 05.06.1939. LNA LVVA, 2575-6-1709, 13. lp.; Z. Stekolas lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē, 04.10.1939. LNA LVVA, 2575-6-1749, 1. lp.; ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 523. lpp.
- ⁹² United Nations Archives. Retrait d'Espagne des combattants non espagnols. Pieejams: http://biblio-archiv.unog.ch/Dateien/CouncilMSD/C-34-M-18-1939-IX_FR.pdf (skatīts 15.04.2016.).
- ⁹³ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 23.–24. lpp.
- ⁹⁴ Ā. Šalita lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē, 15.02.1939. LNA LVVA, 2575-6-1750, 5.–6. lp.; P. Bernštama anketa, 17.06.1939. LNA LVVA, 2575-6-1711, 14. lp.; J. Bachracha anketa, 05.06.1939. LNA LVVA, 2575-6-1709, 13. lp.; J. Bachracha lūgums, 30.03.1939. LNA LVVA, 2575-6-1709, 18. lp.; ZIEMELIS (red.), Latvijas cīnītāji Spānijā, 560.–561., 568.–569. lpp.
- ⁹⁵ LĀCIS, Viva república! 93.–94. lpp.; C. Vospes lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē [franču val.], 13.04.1939. LNA LVVA, 2575-6-1758, 9. lp.; ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 560. lpp.
- ⁹⁶ V. Kupča apliecība [spāņu val.], 13.10.1937. LNA LVVA, 2575-6-1733, 14. lp.
- ⁹⁷ LĀCIS, Viva república! 230., 236. lpp.; ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 428. lpp.
- ⁹⁸ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 23.–24. lpp.
- ⁹⁹ LĀCIS, Viva república! 234. lpp.
- ¹⁰⁰ Ibidem, 364. lpp.
- ¹⁰¹ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 600. lpp.
- ¹⁰² TRANZĒJS, 9 mēneši Spānijas pilsoņu karā, 140. lpp.
- ¹⁰³ Ibidem.
- ¹⁰⁴ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 554.–573. lpp.
- ¹⁰⁵ United Nations Archives. Situation en Espagne: Retrait des combattants non espagnols. Pieejams: http://biblio-archiv.unog.ch/Dateien/CouncilDocs/C-138-1939-IX_FR.pdf (skatīts 15.04.2016.); L. Gutkina lūgums Latvijas Iekšlietu ministrijai, 14.12.1939. LNA LVVA, 2575-6-1725, 13. lp.
- ¹⁰⁶ ĒRIKS JĒKABSONS, VALTERS ŠČERBINSKIS (sast.). Latvijas armijas augstākie virsnieki, 1918–1940. Biogrāfiska vārdnīca. Rīga 1998, 353. lpp.; CIELĒNS, Laikmetu maiņā, 217.–218. lpp.
- ¹⁰⁷ CIELĒNS, Laikmetu maiņā, 224. lpp.
- ¹⁰⁸ O. Grosvalda ziņojums ārlietu ministra v. i. A. Bērziņam, 29.09.1937. LNA LVVA, 2570-1-450, 57.–59. lp.
- ¹⁰⁹ CIELĒNS, Laikmetu maiņā, 232. lpp.
- ¹¹⁰ JĒKABSONS, ŠČERBINSKIS, Latvijas armijas augstākie virsnieki, 527. lpp.
- ¹¹¹ Aleksandrs Berezins, Jānis Palkavnieks, Jēkabs Izraelsons, Jānis Kadiķis, Oskars Krauliņš, Voldemārs Vitols, Aleksandrs Timme.
- ¹¹² Latvijas brīvprātīgo lūgums M. Jeskem, 07.12.1938. LNA LVVA, 2575-6-1714, 1. lp.
- ¹¹³ Francijas koncentrāciju nometnēs esošo cilvēku saraksts, kuri uzdodas par Latvijas pilsoņiem, 30.08.1939. LNA LVVA, 2570-4-23, 3.–7. lp.
- ¹¹⁴ Antons Purainis, Eduards Upesleja, Konrāds Ribakovs, Jānis Kadiķis, Filips Ero, Boļeslavs Dukaļskis, Matelis Crīgtāls, Ārons Lipkins, Miķelis Tihomirovs, Juris Klimkāns, Jānis Cinis, Samuēls Rudins, Šmuēls Rudins un Mārtiņš Andersons.
- ¹¹⁵ Latvijas brīvprātīgo lūgums par politisko amnestiju. LNA LVVA, 2575-6-1716, 1. lp.
- ¹¹⁶ L. Gutkina lūgums Latvijas Iekšlietu ministrijai, 14.12.1939. LNA LVVA, 2575-6-1725, 13. lp.
- ¹¹⁷ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 554.–573. lpp.

- ¹¹⁸ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 200. lpp.
- ¹¹⁹ A. Trusliša paskaidrojums Latvijas sūtniecībai Parīzē. LNA LVVA, 2575-6-1755, 15. lp.
- ¹²⁰ Latvijas sūtniecības Parīzē padomnieka Kārļa Berenda raksts Iekšlietu ministrijas Pasu nodaļai, 22.11.1939. LNA LVVA, 2575-6-1726, 7. lp.
- ¹²¹ Paziņojums par pilsonības atņemšanu L. Gutkinam, 09.05.1940. LNA LVVA, 2575-6-1725, 5. lp.; Paziņojums par pilsonības atņemšanu K. Embriķim. LNA LVVA, 2575-6-1721, 5. lp.; Paziņojums par pilsonības atņemšanu M. Hurevičam, LNA LVVA, 2575-6-1727, 5. lp.
- ¹²² Ārlietu ministrijas Administratīvā departamenta direktora T. Anševica norādījumi J. Trakšas lietā, 11.12.1939. LNA LVVA, 2575-6-1754, 4. lp.
- ¹²³ Latvijas brīvprātīgo lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē, 22.07.1940. LNA LVVA, 2575-7-2449, 9. lp.
- ¹²⁴ R. Šmita lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē, 27.02.1940. LNA LVVA, 2575-6-1751, 2. lp.
- ¹²⁵ Ibidem.
- ¹²⁶ O. Grosvalda raksts Iekšlietu ministrijas Administratīvajam departamentam, 04.03.1940. Ibidem, 1. a lp.
- ¹²⁷ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 108., 127., 189. lpp.
- ¹²⁸ V. Kupča lūgums Latvijas sūtniecībai Parīzē. LNA LVVA, 2575-6-1733, 26. lp.
- ¹²⁹ ZIEMELIS, Latvijas cīnītāji Spānijā, 271., 299., 436. lpp.
- ¹³⁰ Ibidem, 23., 271., 299., 436., 554.–573. lpp.
- ¹³¹ Goda konsula Don Amadeo Coldeforna Margallo piemiņai. In: Brīvā Zeme, 06.08.1936., 3. lpp.
- ¹³² Ārlietu ministrijas paziņojums. In: Valdības Vēstnesis, 21.08.1936., 2. lpp.
- ¹³³ O. Grosvalda raksts Ārlietu ministrijas Administratīvi-juridiskajam departamenta, 24.08.1936. LNA LVVA, 2575-7-574, 266. lp.
- ¹³⁴ O. Grosvalda raksts Ārlietu ministrijas Administratīvi-juridiskā departamenta direktora v. p. i. K. Berendam, 19.08.1936. LNA LVVA, 2575-7-1190, 3. lp.
- ¹³⁵ Latvijas goda konsulāta Barselonā sekretāra H. Vernisa i Boneta atskaite par darbu 1937. gadā [franču val.]. LNA LVVA, 2575-7-2303, 18.–23. lp.; Kapteiņa A. Ķiša ziņojums O. Grosvaldam, 06.11.1937. LNA LVVA, 2575-7-2265, 13.–14. lp.
- ¹³⁶ Ibidem.
- ¹³⁷ H. Vernisa i Boneta raksts O. Grosvaldam [franču val.], 29.09.1936. LNA LVVA, 2575-7-1829, 30. lp.
- ¹³⁸ H. Vernisa i Boneta raksts O. Grosvaldam [franču val.], 13.11.1936. LNA LVVA, 2575-7-1816, 1.–2. lp.
- ¹³⁹ O. Grosvalda raksts Spānijas vēstniekam Parīzē [franču val.], 17.11.1936. Ibidem, 4. lp.; H. Vernisa i Boneta raksts O. Grosvaldam [franču val.], 23.12.1936. Ibidem, 7. lp.
- ¹⁴⁰ H. Vernisa i Boneta raksts O. Grosvaldam [franču val.], 06.05.1938. Ibidem, 22.–23. lp.
- ¹⁴¹ H. Vernisa i Boneta raksts O. Grosvaldam [franču val.], 11.05.1936. Ibidem, 32.–33. lp.
- ¹⁴² O. Grosvalda raksts Ārlietu ministrijas Administratīvi-juridiskā departamenta direktora v. p. i. A. Kampem, 20.05.1938. Ibidem, 35.–36. lp.
- ¹⁴³ Latvijas sūtniecības Parīzē raksts Spānijas Ārlietu ministrijai [franču val.], 20.07.1938. Ibidem, 67. lp.; Migela Vernisa Boneta (*Miguel Vernis Bonet*) raksts Latvijas sūtniecībai Parīzē [franču val.], 08.07.1938. Ibidem, 73. lp.
- ¹⁴⁴ H. Vernisa i Boneta vēstule O. Grosvaldam [franču val.], 27.10.1938. Ibidem, 75. lp.
- ¹⁴⁵ O. Grosvalda raksts kapteinim A. Ķisim, 20.07.1938. LNA LVVA, 2575-7-1816, 90. lp.; A. Ķiša raksts O. Grosvaldam, 24.10.1938. Ibidem, 105. lp.
- ¹⁴⁶ M. Jeskes ziņojums O. Grosvaldam, 12.11.1938. LNA LVVA, 2575-7-2450, 6. lp.

- ¹⁴⁷ O. Grosvalda raksts T. Anševicam, 21.11.1939. LNA LVVA, 2575-7-1816, 115. lp.
- ¹⁴⁸ Galvas pilsētas jaunākie notikumi. In: Brīvā Zeme, 01.08.1936., 21. lpp.; Galvas pilsētas jaunākie notikumi. In: Brīvā Zeme, 19.10.1936., 15. lpp.; Spānijai Latvijā divi diplomātiskie pārstāvji. In: Jaunākās Ziņas, 19.10.1936., 6. lpp.
- ¹⁴⁹ Spānijai Latvijā divi diplomātiskie pārstāvji. In: Jaunākās Ziņas, 19.10.1936., 6. lpp.; Jaunais Spānijas pārstāvis Rīgā. In: Rīts, 18.10.1936., 15. lpp.
- ¹⁵⁰ Pārmaiņas Spānijas pārstāvībā. In: Jaunākās Ziņas, 14.01.1937., 7. lpp.
- ¹⁵¹ Spānijas sūtņa Latvijā S. Palensijas i Alvaresa Tubava raksts Latvijas Ārlietu ministrijai, 06.03.1937. LNA LVVA, 2570-13-584, 1. lp.
- ¹⁵² Ibidem.
- ¹⁵³ Politiskās pārvaldes uzraugu ziņojums Rīgas rajona priekšniekam. Ibidem, 2. lp.
- ¹⁵⁴ Politiskās pārvaldes uzraugu ziņojums Rīgas rajona priekšniekam. Ibidem, 4. lp.; Politiskās pārvaldes uzraugu ziņojums Rīgas rajona priekšniekam. Ibidem, 6. lp.; Politiskās pārvaldes uzraugu ziņojums Rīgas rajona priekšniekam. Ibidem, 12.–13. lp.
- ¹⁵⁵ S. Palensijas i Alvaresa Tubava raksts V. Munteram, 11.03.1937. Ibidem, 10. lp.
- ¹⁵⁶ Politiskās pārvaldes uzraugu ziņojums Rīgas rajona priekšniekam. Ibidem, 12.–13. lp.; Politiskās pārvaldes uzraugu ziņojums Rīgas rajona priekšniekam. Ibidem, 16.–17. lp.; Politiskās pārvaldes uzraugu ziņojums Rīgas rajona priekšniekam. Ibidem, 19.–20. lp.
- ¹⁵⁷ LĀCIS, Viva república! 364. lpp.
- ¹⁵⁸ Ibidem, 362. lpp.
- ¹⁵⁹ Galvaspilsētas ziņas. In: Jaunākās Ziņas, 29.08.1938., 5. lpp.
- ¹⁶⁰ Latvijas goda ģenerālkonsula Oslo Artura Vanaga raksts Latvijas sūtnim Zviedrijā Voldemāram Salnajam, 17.10.1938. LNA LVVA, 293-2-76, 9. lp.; Finanšu ministrijas Tirdzniecības nodaļas raksts ārlietu ministrijas Līgumu departamentam, 28.11.1938. LNA LVVA, 2570-13-763, 5. lp.
- ¹⁶¹ Finanšu ministrijas Ārējās tirdzniecības departamenta raksts A. Kampem, 14.02.1939. LNA LVVA, 2570-13-763, 12.–13. lp.
- ¹⁶² Finanšu ministra A. Valdmaņa raksts V. Munteram, 15.07.1939. LNA LVVA, 2570-13-1540, 1.–2. lp.
- ¹⁶³ V. Muntera lūgums K. Ulmanim, 26.04.1939. LNA LVVA, 2570-14-522, 90. lp.
- ¹⁶⁴ O. Grosvalda raksts V. Munteram, 03.01.1940. Ibidem, 23.–24. lp.
- ¹⁶⁵ T. Anševica raksts O. Grosvaldam, 01.03.1940. Ibidem, 80. lp.
- ¹⁶⁶ Agrée – licencēts; faktiski šāda piezīme ļautu uzsākt saraksti par sūtniecībā aktuālajām lietām.
- ¹⁶⁷ O. Grosvalda raksts V. Munteram, 03.01.1940. Ibidem, 23.–24. lp.
- ¹⁶⁸ Ibidem.
- ¹⁶⁹ T. Anševica raksts O. Grosvaldam, 13.04.1940. Ibidem, 17. lp.
- ¹⁷⁰ T. Anševica raksts O. Grosvaldam, 10.05.1940. Ibidem, 14. lp.
- ¹⁷¹ Rīga ieradies Spānijas sūtnis. In: Brīvā Zeme, 29.07.1939., 21. lpp.; Galvas pilsētas notikumi. In: Brīvā Zeme, 02.08.1939., 11. lpp.
- ¹⁷² Spānijas pilnvarotais lietvedis Latvijā. In: Latvijas Kareivis, 05.09.1939., 2. lpp.
- ¹⁷³ H. Vernisa i Boneta vēstule O. Grosvaldam [franču val.], 22.03.1939. LNA LVVA, 2575-7-1816, 92.–94. lp.; Hosē Vernets (*José Vernet*) vēstule O. Grosvaldam [franču val.], 25.02.1939. Ibidem, 95.–96. lp.
- ¹⁷⁴ Latvijas pilnvarotā lietveža Brazīlijā P. Oliņa raksts V. Olavam, 19.08.1939. LNA LVVA, 2575-7-1816, 106. lp.; H. Vernisa i Boneta raksts O. Grosvaldam [franču val.]. Ibidem, 110. lp.; O. Grosvalda raksts par pārpratumu goda konsulāta Barselonā lietā. Ibidem, 119. lp.
- ¹⁷⁵ O. Grosvalda raksts T. Anševicam, 21.11.1939. Ibidem, 115. lp.

SUMMARY

To achieve a better understanding of Latvia – Spain relations, it is very important to explore the role of Spanish Civil War in these relations (1936–1940). The article analyzes Latvia's position in the Spanish Civil War, as well as the participation in the Non-Intervention Committee (1936–1939). Latvia was one of the 26 countries that agreed to the principle of non-intervention in the Spanish Civil War. Furthermore, 12 Latvian citizens participated in the Non-Intervention Committee's scheme of land and sea observation, and Colonel Mārtiņš Jeske worked for the League of Nations' Military Commission, which oversaw the withdrawal of volunteers. Latvian experience in a number of cases served as an example of Non-Intervention Committee's failure to effectively perform its functions.

To ensure neutrality in Spanish Civil War, Latvia adopted laws prohibiting Latvian citizens to fight in Spain and to smuggle ammunition or collect donations. However, the cases of donation collection and ammunition smuggling have been recorded, also more than 100 Latvians travelled to Spain at different stages of Spanish Civil War to defend the Republican and, in Harijs Tranzējs case, – Nationalist ideals. Several Latvians also were persuaded by Republican recruiters to enlist. Latvians participated not only in battles, but also, for example, treated the wounded. Both those that had gone to Spain before Latvia's official prohibition to take part in the Spanish Civil War and after it were inconvenient for Latvia. The return of volunteers mostly was seen as undesirable by Latvian government.

The article also systematizes and analyzes the operation of diplomatic and consular representatives during the Spanish Civil War and describes the attempts to restore relations between Latvia and Spain until the occupation of Latvia on June 17, 1940. After the death of Latvia's honorary consul in Barcelona at the beginning of Spanish Civil War, the honorary consulate was operated by its secretary Juaquin Vernis y Bonet. However, it had to be closed when J. Vernis y Bonet was enlisted in the Republican army. Both Nationalist and Republican ideals were easily noticed in Latvia, as for a while Spanish representatives of opposite sides worked in Riga.

Already during the war traders and politicians saw the potential of trade between Latvia and Spain, but Latvian politicians did not choose to recognize F. Franco's dictatorship sooner than the other countries. After the Spanish Civil War, Oļģerds Grosvalds did not submit his credentials to F. Franco's government due to precarious international situation. However, the diplomatic relations between Latvia and Spain were restored when F. Franco's accredited Spanish envoy arrived in Riga. During the short period of time before the occupation of Latvia both countries did not manage to enter into trade agreement.